

УДК 330.88+378.147

ПРОБЛЕМИ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Л.В.Потапкіна

Анотація. У статті визначені проблеми кадрового потенціалу інноваційної економічної діяльності та окреслені можливості її розв'язання шляхом інноваційної економічної професійної освіти.

Ключові слова: економіка, інноваційна діяльність, інноваційна освіта.

Аннотация. В статье определены проблемы кадрового потенциала инновационной экономической деятельности и очерчены возможности ее решения путем инновационного экономического профессионального образования.

Ключевые слова: экономика, инновационная деятельность, инновационное образование.

Annotation. In the article the problems of skilled potential of innovative economic activity are certain and possibilities of its decision are outlined by innovative economic trade education.

Keywords: economy, innovative activity, innovative education.

Постановка проблеми. Досвід розвинених країн свідчить, що в умовах глобальної конкуренції на світовому ринку виграє той, хто має розвинену інфраструктуру реалізації нововведень, хто володіє найефективнішим механізмом інноваційної діяльності і використовує увесь діапазон технологій створення та реалізації інновацій.

Інноваційна діяльність нині є визначальним засобом підвищення конкурентоспроможності підприємства на ринку. Промислово розвинені країни, в яких розробка інноваційної продукції є пріоритетом державної політики, займають передові позиції в світі за всіма показниками розвитку економіки. Катастрофічний спад економічної активності останніх років в Україні вимагає розробки нетрадиційних технологій та схем організації виробництва продукції для того, щоб не залишитися країною з відсталою економікою, зробити її конкурентоспроможною на світовому ринку. Тому головною метою державної інноваційної політики має бути створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних та безпечних технологій для виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції, а для цього необхідна підготовка кадрів, готових до інноваційної діяльності.

Аналіз наявних досліджень проблеми. В Україні створено достатню правову базу для переходу до інноваційного типу розвитку продуктивних сил. Інноваційні процеси регулюються концепцією науково-технічного та інноваційного розвитку України, Законами України „Про інноваційну діяльність” [4] та „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” [5]. У 2004 р. була прийнята „Стратегія економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 роки”, реалізуючи яку українські науковці приступили до вироблення концепції інноваційної моделі розвитку економіки. Але роль і місце національної інноваційної системи в даній концепції не визначено, не конкретизована її структура, а аналізуються лише окремі сегменти. Вивчаються особливості формування інституційного устрою інноваційної економіки, технологічні пріоритети інноваційного розвитку виробничої сфери економіки, фінансування науково-технічної та інноваційної діяльності, розвиток інноваційного підприємництва, ринок об'єктів права промислової власності, державна політика в національній інноваційній системі [1, с.10].

Проте, як показує практика, інноваційна діяльність усе ще не стала пріоритетом економічної політики держави, орієнтованої останніми роками на розв'язання поточних економічних проблем. Структурні зміни, що відбуваються в економіці України, характеризуються стрімкою втратою позицій галузями, які визначають інноваційний розвиток [3, с.175].

Питання інноваційної діяльності, її інвестиційного та ресурсного забезпечення, а також інноваційної активності товаровиробників досліджували такі вчені, як А.Бондаренко, А.Бузні, М.Кісіль, О.Крисальний, М.Кропивко, О.Лапко, М.Лобанов, П.Музика, П.Саблук, М.Садиков, С.Шолудченко, Г.Андрєєв, С.Ільєнкова, В.Дергачов, Г.А.Романенко, Л.Хогберг, Р.Фатхутдінов та інші. Науковці наголошують, що в час перехідної економіки України назріла необхідність значно посилити увагу до інновацій, оскільки вони зумовлюють неперервні економічні зміни, сприяють динамічному розвитку й підвищенню результативності економічної системи [9, с.53].

Невирішені аспекти проблеми. Причинами низької інноваційної активності в Україні науковці

називають брак ресурсів, відсутність належного досвіду управління нововведеннями в ринкових умовах та відповідної ефективної практично-теоретичної бази управління інноваційною діяльністю підприємств. Проте в наукових публікаціях рідко звертається увага на ще одну причину спаду інноваційної економічної активності в Україні – погану підготовку майбутніх економістів до інноваційної діяльності.

Мета статті – визначити проблеми кадрового потенціалу інноваційної економічної діяльності та окреслити можливість її розв'язання шляхом інноваційної економічної професійної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. В економіці під інноваційними процесами розуміють спрямовану на отримання нового продукту (відкриття, винаходу, ноу-хау та ін.) діяльність, кінцевим результатом якої є комерційна реалізація нової техніки, технології, виробу, матеріалів, нових методів організації та управління виробництвом [7, с.111].

Згідно із Законом України „Про інноваційну діяльність”, інновації – це новостворені і вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуга, а також організаційно-технологічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва й соціальної сфери [4]. Під інновацією економісти розуміють науково-технічне досягнення на рівні окремого технологічного (або управлінського) процесу, продукту, методу, здійсненого в результаті розробки науково-дослідних і дослідницько-конструкторських робіт, впроваджених у виробництво або управління та розповсюдженого в галузях економіки [3, с.173].

Інноваційна діяльність у повному обсязі має комплексний, системний характер і охоплює такі види роботи, як пошук ідей, ліцензій, патентів, кадрів, організацію дослідницької роботи, інженерно-технічну діяльність, яка об'єднує винахідництво, раціоналізацію, конструювання, створення інженерно-технічних об'єктів, інформаційну та маркетингову діяльність. Тобто інноваційна діяльність розглядається як сукупність робіт, що виконуються певними організаційними структурами від зародження ідеї, її розроблення і до комерціалізації в умовах конкуренції.

Основною сутністю інновації та інноваційної діяльності є зміни, що розглядаються як джерело прибутку. Інноваційний науково-технічний шлях розвитку економіки передбачає безупинне оновлення асортименту продукції та технології її виробництва, удосконалення системи управління виробництвом і збутом [3, с.174]. Тобто загальноновизнаним стало положення, що введення новачків в економічний обіг (з наступною їх комерціалізацією) посилює економічні основи всіх форм виробництва, а також різко підвищує рівень та якість життя людей.

До причин, що гальмують розвиток інноваційної діяльності, відносимо й погану підготовку кадрів до інноваційної діяльності. Пояснюємо це тим, що в сучасному світі економічний розвиток країн визначається не природними ресурсами і не обсягами промислового виробництва, а сукупною здатністю суб'єктів господарювання до впровадження нових ідей з метою задоволення споживчого попиту в певних товарах чи послугах.

Отже, інноваційна діяльність є основним чинником розвитку економіки, а її ефективність залежить від професійної підготовки майбутніх економістів. Якщо ми хочемо, щоб Україна прорвалася в групу технологічно розвинених країн, необхідно в системі освіти створити умови для виховання в людині здатності створювати, поширювати й застосовувати нововведення. Розвиток інноваційної здатності нації – фундаментальний шлях реформування системи освіти. Отже, на сучасному етапі розвитку суспільства філософією освіти стає навчання через дослідження і проектування.

Інноваційна діяльність, як і будь-яка інша, потребує організаторських здібностей. Упровадження інновації у життя – складна й цілеспрямована праця, яка покладає на виконавців додаткові обов'язки: бути завзятими і наполегливими. Якщо ці якості відсутні, то ніякий талант і ніякі знання не допоможуть. Ми вважаємо, що економіка суспільства буде інноваційною, якщо в суспільстві є інноваційно налаштовані кадри, які здатні оперативної й гнучко реалізовувати необхідні в даний момент інновації, засновані на високих виробничих технологіях, і розгорнути інноваційну діяльність. Кадровий потенціал для інноваційної діяльності має особливе значення: він є підґрунтям для формування всіх інших необхідних ресурсів. Особливо це відчувається в науково-технічній діяльності. Тому зважена державна політика стосовно збереження кадрового науково-технічного потенціалу є запорукою успіху держави на світових ринках, бо інноваційна інфраструктура забезпечує темпи (швидкість) розвитку економіки країни і зростання добробуту населення.

Основним стратегічним ресурсом упровадження інноваційної моделі розвитку економіки є люди з їх інтелектуальним, підприємницьким, виробничим потенціалом. Розв'язання складного двоєдиного завдання — забезпечення впровадження інноваційної моделі розвитку та створення реальних передумов для ефективного використання трудового потенціалу — потребує спільних зусиль державних і регіональних структур і суб'єктів господарювання.

Ми живемо в епоху інновацій, де успіх країни визначається трьома вирішальними чинниками: появою нових наукових відкриттів, кваліфікацією персоналу та професійними знаннями. Головна рушійна сила нового етапу розвитку економіки, заснованої на знаннях, - це нововведення, що розуміється як орієнтація на постійне оновлення продукції, систем, процесів, маркетингу й персоналу, де головне джерело цінностей – людська уява й професійні знання. Сьогодні інновація – це механізм розвитку будь-якого суспільства, і відповідно чим більше нового в конкретному соціумі, тим він успішніший. Сучасний світ потребує інновацій, оскільки ресурсна база природи багато в чому вичерпана і лише інноваційний потенціал людини може надалі вести світуперед.

Від системи вищої професійної освіти залежить, яким стане це подальше суспільство, які фахівці придуть на робочі місця. Уміння проводити й упроваджувати інновації в постійному режимі має бути їхньою головною перевагою, а для цього необхідно володіти відповідними знаннями. Поняття інновацій не може обійтися без генерування знань, це спеціалізований процес, вихідними складовими якого є нові знання. Управління знаннями – одна з ключових складових управління процесом інновацій. У суперництві переможцем буде той, хто краще розуміє суть нововведень і має більш відповідні для них навички й уміння. У зв'язку з цим система освіти, будучи достатньо стабільною в ХХ столітті, сьогодні має значно видозмінитися. Інноваційна освіта передбачає готовність діяти в нових умовах, дослідження того, що може трапитися або необхідно для суспільства.

Завдання системи вищої економічної освіти формувати новий тип людини майбутнього, виховувати інноваторів, які володіли б такими рисами зрілої особистості, як цілісність, самосвідомість, креативність. Потреби людини в отриманні цих якостей виховуються і готуються системою освіти.

Сучасна вища економічна освіта зобов'язана відповідати на виклики суспільства, і більше того: вона має попереджати багато проблем, сприяти прогресу і вести суспільство до кращого, більш якісного, життя. Сьогодні проблема полягає в тому, що темпи розвитку технології і самого соціально-економічного життя стали сумірними з темпом передавання знань. У період бурхливого розвитку інновацій як технологічного, так і соціального порядку система освіти має розвиватися швидше, ніж економіко-технічна сфера. Ця закономірність розвитку системи освіти має складати сьогодні суть освітньої політики будь-якої держави. Дотримання її гарантує пропорційний розвиток різних взаємозв'язаних і взаємозалежних частин суспільства.

Нині постає завдання формувати в системі освіти і поза нею людину, здатну успішно функціонувати в умовах постійних змін, сприймати мінливість світу не як «неприємну» тимчасову особливість життя, а як сутнісну характеристику власної життєдіяльності. Йдеться, по суті, про людину з інноваційним типом мислення, культури й поведінки [6, с. 91].

Економічна освіта сприяє розвитку економічного мислення на основі глибокого розуміння економічних процесів, що дає змогу аналізувати факти і явища економічного життя, чинники та способи розв'язання економічних завдань, установлювати зв'язки й відношення між ними.

Економіка є творчою й поведінковою наукою, тому її вивчення сприяє розвитку вмінь осмислювати й систематизувати безліч економічних процесів, відношень, подій, фактів, явищ, спостережень економічного життя, а також приймати відповідні рішення. Вдумливе й осмислене ставлення до явищ економічного середовища передбачає не лише розуміння основних концепцій у даній економічній системі, а й здатність до самовираження й оволодіння соціальними ролями під час розв'язування економічних завдань, уміння застосовувати в різних поєднаннях елементи економічних знань до конкретних життєвих ситуацій, розуміти економічний зміст власної праці, бачити своє місце в економічному середовищі. Головне завдання економічної освіти – формувати активних економічних суб'єктів (індивідів, здатних на мікрорівні впливати на економічні процеси, і на макрорівні – адекватно оцінювати дії держави), а не лише пасивних споживачів і виробників продукції.

Аналіз науково-педагогічної літератури та результатів досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених свідчить про те, що суспільство потребує запровадження інноваційних аспектів у професійній підготовці студентів-економістів [2, с.15]. Проблема інноваційних аспектів описана в працях В.Андрущенка, В.Кременя, Е.Лузік, Г.Чайкіта ін. Отримані результати досліджень та аналіз публікацій свідчать про те, що деякі ракурси питання інноваційних аспектів у професійній підготовці є надзвичайно важливими.

Проблема якості освіти – це нагальна проблема сучасного суспільства, тому виховання творчої мислячої, ініціативної особистості передбачає передусім перебудову всієї системи освіти. Вже недостатньо традиційно усталених форм її розвитку, в основу яких як головну мету покладено набуття знань, умінь та навичок. У період переходу до суспільства нового типу особливого значення набуває формування в людини нових життєвих стратегій, життєвої компетенції, посилення гнучкості та мобільності соціальної поведінки [8, с.70].

Практика показує, що для реалізації інноваційних проектів підприємства не мають відповідних фінансових ресурсів, необхідного наукового потенціалу й кваліфікованих кадрів [3, с.176]. Тому погоджуємось, що в сучасних умовах ефективність економіки, науково-технічний рівень виробництва та соціально-економічний прогрес залежать від ефективності професійної освіти майбутніх майбутніх фахівців і підготовки їх до активної творчої та інноваційної діяльності. Для підготовки фахівців нової форматції потрібні нові підходи у розробці педагогічних методів, організаційно-педагогічних систем, освітніх технологій, спрямованих на професійний і особистісний розвиток людини, всебічну підготовку до життя і праці у швидкозмінному світі.

Ініціатором і вирішальним чинником створення інновацій є особистість. Інноваторами називають людей, які мислять на перспективу, вміють бачити нове у звичайному, генерують та залучають інновації [10]. Створення та втілення в життя успішної інновації вимагає від особистості наявності в неї таких властивостей: самоактуалізація, самореалізація, самоконтроль, самооцінка. Що ж стосується успішної інноваційності, то для її створення особистість повинна мати низку властивостей: самоактуалізацію, самореалізацію, самоконтроль, самооцінку своїх дій, а також вміння мислити на перспективу та високорозвинену інтуїцію. При цьому середовище, в якому знаходиться особистість, мусить сприяти як розвиткові інноваційності, так і самої особистості. Тому важливим аспектом у професійній підготовці студентів-економістів є формування інноваційної культури майбутнього фахівця, яка містить наступні складові: професійну підготовленість, психологічну підготовленість, організаторські здібності тощо. Інноваційна культура – це система цінностей, що відповідають інноваційному розвитку суспільства, держави, регіонів, галузей економіки, підприємств, установ, організацій і відображають індивідуально-психологічні якості, інші найважливіші соціальні цінності людини, які сприяють формуванню та розвитку інноваційно активної особистості.

Висновок. Отже, ефективність розвитку економіки інноваційного типу залежить не лише від рівня розвитку науки й промисловості, а й від найважливішого компонента інноваційного циклу – системи економічної освіти, яка теж має набути рис інноваційності. Відмінності між традиційною та інноваційною системою освіти полягають насамперед у цільовій установці, яка реалізується за допомогою принципово різних освітніх технологій. Необхідно не лише випустити кваліфікованого фахівця, а й включити його вже на стадії навчання в розробку нових технологій, адаптувати до умов конкретного виробничого середовища та ін.

Виконання та взаємодія всіх елементів інноваційної освіти дозволить вищій професійній школі перейти на якісно новий, вищий рівень. Це, поза сумнівом, підвищить якість підготовки майбутніх економістів. У результаті, інноваційна освітня діяльність сприятиме підвищенню економічних показників, а в результаті – сприятиме поліпшенню добробуту населення. Визначення методології інноваційної економічної освіти відносимо до *подальших напрямів дослідження*.

Література

1. Аранович Ю. В. Інновації – шлях розвитку українського підприємництва / Ю.В. Аранович // Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми: Зб.наук.пр. Міжнародної наук.-практ.конф. – Вінниця: Центр підготовки навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2010. – Ч.2. – С.10-13.
2. Бичок А.В. Інноваційні аспекти в професійній підготовці студентів-економістів / Бичок Алла Володимирівна // Освіта, культура, наука як чинники інноваційного розвитку: Мат-ли наукової конференції „Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій”. Ч.3. – Суми: СОІППО, 2008. – С.15-17.
3. Економіка природокористування : підручник / [Фурдичко О. І., Мармуль Л. О., Малєєв В. О., Пилипенко Ю. В.]. – К. : Аграрна освіта, 2009. – 256 с.
4. Закон України „Про інноваційну діяльність” // Урядовий кур’єр. – 2002. – 7 серпня.
5. Закон України „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” // Урядовий кур’єр. – 2003. – 19 лютого.
6. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
7. Крутик А. Б. Антикризисный менеджмент / Крутик А. Б., Муравьев А. И. – СПб: Питер, 2001. – 432 с.
8. Моргун Ю. С. Сучасна філософія освіти: складові інноваційного типу особистості в умовах нової освітньої парадигми / Моргун Юлія Сергіївна // Освіта, культура, наука як чинники інноваційного розвитку: Мат-ли наукової конференції „Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій”. Ч.3. – Суми: СОІППО, 2008. – С.70-72.
9. Селевко Є. О. Економічна суть та характеристика інновацій / Є. О. Селевко // Агросвіт : науково-практичний журнал. – Дніпропетровський державний аграрний університет, ТОВ „ДКЦ Центр”. – 2011. – №8. – С.53-56.
10. Стадник В. В. Інноваційний менеджмент: навчальний посібник / Стадник В. В., Йохна М. А. – К.: Академвидав, 2006. – 464 с.